

Souřadnice, změna báze, hodnost matice

Ondřej Klíma

Souřadnice, změna báze, hodnost matice – p.1/12

Nezávislost vektorů — opakování

Vektory $\mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2, \dots, \mathbf{u}_n$ jsou lineárně nezávislé, jestliže pro libovolná $s_1, s_2, \dots, s_n \in T$ platí

$$s_1 \cdot \mathbf{u}_1 + s_2 \cdot \mathbf{u}_2 + \dots + s_n \cdot \mathbf{u}_n = \mathbf{o} \implies s_1 = s_2 = \dots = s_n = 0.$$

Vektory $\mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2, \dots, \mathbf{u}_n$ jsou lineárně nezávislé právě tehdy, když každý vektor $\mathbf{v} \in \langle \mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2, \dots, \mathbf{u}_n \rangle$ lze vyjádřit ve tvaru $\mathbf{v} = s_1 \mathbf{u}_1 + s_2 \mathbf{u}_2 + \dots + s_n \mathbf{u}_n$ pro **jedinou** n -tici $(s_1, s_2, \dots, s_n) \in T^n$.

Souřadnice, změna báze, hodnost matice – p.2/12

Konečná posloupnost $u_1, u_2, \dots, u_n$ vektorů z V je **báze** vektorového prostoru $(V, +, \cdot)$, jestliže

- vektory $u_1, u_2, \dots, u_n$ jsou lineárně nezávislé,
- vektory $u_1, u_2, \dots, u_n$ generují celý prostor V .
($\langle u_1, u_2, \dots, u_n \rangle = V$)

Ekvivalentně:

- minimální množina generátorů
- maximální lineárně nezávislá posloupnost vektorů

Steinitzova věta a důsledky

Pokud existuje konečná množina generátorů v prostoru V , pak

- každou lineárně nezávislou množinu vektorů lze doplnit na bázi,
- z každé množiny generátorů lze vybrat bázi,
- každé dvě báze mají stejný počet prvků,
- tj. lze definovat dimenzi (počet vektorů v bázi),
- vlastní podprostor má menší dimenzi.

Je-li $\alpha = (\mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2, \dots, \mathbf{u}_n)$ báze prostoru V , pak každý vektor $\mathbf{v} \in V$ lze vyjádřit ve tvaru $\mathbf{v} = s_1\mathbf{u}_1 + s_2\mathbf{u}_2 + \dots + s_n\mathbf{u}_n$ pro **jedinou** n -tici $(s_1, s_2, \dots, s_n) \in T^n$.

Tuto n -tici $(s_1, s_2, \dots, s_n) \in T^n$ nazýváme **souřadnice** vektoru $\mathbf{v}$ v bázi α . (Zde záleží na pořadí vektorů v bázi!)
Píšeme: $\mathbf{v} = (s_1, s_2, \dots, s_n)_\alpha$.

Příklady:

- polynomy — $\mathbb{R}_n[x]$ — $(n + 1)$ dimenzionální prostor, souřadnice polynomu v bázi $\alpha = (x^n, \dots, x, 1)$ jsou koeficienty tohoto polynomu.
- $\mathbb{R}^n$ — souřadnice vektoru v kanonické bázi, přímo složky vektoru.

Přiřazení souřadnic je izomorfismus

Nechť α je báze n -dimenzionálního prostoru V nad tělesem T . Uvažme zobrazení $\phi : V \rightarrow T^n$, které vektoru přiřadí jeho souřadnice v bázi α . Pak

- ϕ je surjektivní
- ϕ je injektivní
- pro $\mathbf{v} = (s_1, s_2, \dots, s_n)_\alpha$ a $\mathbf{u} = (t_1, t_2, \dots, t_n)_\alpha$ máme $\mathbf{v} + \mathbf{u} = (s_1 + t_1, s_2 + t_2, \dots, s_n + t_n)_\alpha$;
tzn. ϕ „zachovává“ operaci sčítání vektorů
- pro $\mathbf{v} = (s_1, s_2, \dots, s_n)_\alpha$ a $t \in T$ máme $(t \cdot \mathbf{v}) = (t \cdot s_1, t \cdot s_2, \dots, t \cdot s_n)_\alpha$;
tzn. ϕ „zachovává“ operaci násobení skalárem.

Celkem $\phi : V \rightarrow T^n$ je izomorfismus vektorových prostorů.

Řešení standardních úloh v konečněrozměrných vektorových prostorech (např. lineární obal, závislost, hledání báze) lze převést na řešení stejných úloh v T^n .

Zde pak fungují obvyklé postupy (Gaussova eliminace, . . .).

Nestandardní úloha — změna báze.

Změna báze

Kanonická báze $\varepsilon = (\mathbf{e}_1, \mathbf{e}_2, \dots, \mathbf{e}_n)$ vektorového prostoru T^n :

$$\mathbf{e}_1 = (1, 0, 0, \dots, 0, 0),$$

$$\mathbf{e}_2 = (0, 1, 0, \dots, 0, 0),$$

$$\mathbf{e}_3 = (0, 0, 1, \dots, 0, 0),$$

.....

$$\mathbf{e}_n = (0, 0, 0, \dots, 0, 1)$$

Nechť $\alpha = (\mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2, \dots, \mathbf{u}_n)$ je báze T^n , přičemž známe souřadnice vektorů $\mathbf{u}_i$ v kanonické bázi ε .

Lze zjistit souřadnice libovolného vektoru v v jedné z bází, pokud známe jeho souřadnice v bázi druhé?

Nechť $\varepsilon = (\mathbf{e}_1, \mathbf{e}_2, \dots, \mathbf{e}_n)$ a $\alpha = (\mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2, \dots, \mathbf{u}_n)$ tvoří dvě báze prostoru $(\mathbf{V}, +, \cdot)$.

Nechť pro každé $j \in \{1, 2, \dots, n\}$ jsou $\mathbf{u}_j = (a_{1j}, a_{2j}, \dots, a_{nj})_\varepsilon$ souřadnice vektoru $\mathbf{u}_j$ v bázi ε .

Pak čtvercová matice $A = (a_{ij})$ se nazývá **matice přechodu** od báze α k bázi ε .

Matici budeme značit ${}_\varepsilon P_\alpha$.

Pozor: v literatuře není jednotné! Někde se tato matice nazývá matice přechodu od báze ε k bázi α .

V předchozím je ε libovolná báze (nikoliv kanonická).

Matice přechodu — vlastnosti

Pro libovolný vektor $\mathbf{v}$ a jeho souřadnice

$\mathbf{v} = (s_1, s_2, \dots, s_n)_\varepsilon = (t_1, t_2, \dots, t_n)_\alpha$ platí

$$\begin{pmatrix} s_1 \\ s_2 \\ \vdots \\ s_n \end{pmatrix} = {}_\varepsilon P_\alpha \cdot \begin{pmatrix} t_1 \\ t_2 \\ \vdots \\ t_n \end{pmatrix}.$$

Další vlastnosti:

- ${}_\varepsilon P_\alpha \cdot {}_\alpha P_\beta = {}_\varepsilon P_\beta,$
- ${}_\varepsilon P_\alpha = ({}_\alpha P_\varepsilon)^{-1}$ neboť ${}_\alpha P_\alpha = E_n,$
- matice přechodu jsou invertibilní.

Nechť $A = (a_{ij})$ je matice typu $m \times n$ nad tělesem $(T, +, \cdot)$.

Řádky matice A lze chápat jako uspořádané n -tice prvků z T , a tedy jako prvky vektorového prostoru $(T^n, +, \cdot)$.

Řádky matice A potom generují jistý podprostor ve vektorovém prostoru $(T^n, +, \cdot)$.

Dimenze tohoto podprostoru generovaného řádky matice A se nazývá **řádková hodnost** matice A .

Podobně dimenze podprostoru vektorového prostoru $(T^m, +, \cdot)$ generovaného sloupci matice A se pak nazývá **sloupcová hodnost** matice A .

Hodnost a elementární úpravy

- Eřú nemění podprostor vektorového prostoru $(T^n, +, \cdot)$ generovaný řádky matice A .
Nemění se tak ani řádková hodnost matice A .
- Eřú nemění sloupcovou hodnost matice A .
(Podprostor generovaný sloupci matice se mění.)
- Pro každou matici $A = (a_{ij})$ typu $m \times n$ nad tělesem $(T, +, \cdot)$ platí, že její řádková hodnost je rovna její sloupcové hodnosti.
- Můžeme tedy pro každou matici $A = (a_{ij})$ typu $m \times n$ nad tělesem $(T, +, \cdot)$ definovat **hodnost** matice A jako společnou hodnotu řádkové a sloupcové hodnosti.